

Szabó Árpád Töhötöm: Közösség és intézmény (Stratégiák a lónai hagyományos gazdálkodásban). Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság. 2002. 160 p. /Kriza-könyvek, 11./

Az 1999-ben útjára induló Kriza-könyvek immár 11. köteteként jelent meg a kalotaszegi Magyarlóna faluközösségének és intézményeinek elemzése. A dolgozat a lónai juhtartó gazdátársaság működésének vizsgálatán keresztül igyekszik kideríteni, hogy „megfelel-e a közösség által választott stratégia a gazdasági kihívásoknak”. A jelenkori gazdálkodási mentalitás mennyire gyökerezik a hagyományban, illetve milyen egyéb, a gazdálkodást meghatározó tényezők alakítják a válaszadási módokat. A szerző – helyesen – a gazdaság rendszerének megismerését nem tekinti a kutatás önmagáért való, öncélú feladatának, értelmezését csak társadalmi vetületében, meghatározottságában tartja relevánsnak, más szóval célja, hogy a gazdaságelemzésnek el kell vezetnie a társadalomnak mint kontextusnak is a jobb megismeréséhez.

A könyv terjedelméhez képest – a belső arányokat tekintve – rendhagyóan hosszú bevezető fejezetekben ismerhetjük meg a témaválasztás motivációit, a kutatás módszertanát, a terepmunka sajátosságait, továbbá – lassan közeledve a lónai juhtartáshoz – az erdélyi népi gazdálkodásról, a szűkebb kalotaszegi régióról, végül Magyarlóna bemutatásáról olvashatunk. A felsorolt fejezetek jól segítik a lónai gazdátársadalmat formáló tényezők mélyebb megismerését. A bőséges jegyzetapparátus és a szakirodalmi citátumok elméleti beágyazottságot bizonyítanak. Mégis kicsit iskolásnak, a „lecke” felmondásának tűnik egy-egy részlet, például Spradley és Bernard két oldalon keresztül taglalt felosztásai a terepmunka során alkalmazható gyűjtési módszerekről, a moderált résztvevő megfigyeléstől a félig strukturált interjúig.

Az Erdély népi gazdálkodását dióhéjban bemutató fejezet némi hiányérzetet kelt a recenzensben. A rövid áttekintésben méltán kap nagy hangsúlyt a kollektivizálás hatása a lokális társadalomra, hiszen ezzel hozható összefüggésbe a paraszti hagyományos kultúra lavinaszerű felbomlása. Ám a 20. század ezenkívül is bővelkedett olyan történelmi súlyú eseményekben, amelyek máig érezhető módon befolyásolták a gazdálkodói magatartásformát. Az egyik legfontosabb, Lónát hűsbavágóan érintő esemény az 1940–1944-es, kétszeres impériumváltás. 1940-ben Magyarlóna községtől délre futott a sztolnai útnál a „Lapason” az új országhatár, kettévágva a falu határát. Sokan papírokkal jártak át a határon megművelni a saját földjüket. A négy évig tartó „magyar világ” alatt jelentős modernizálás történt mind a földművelés, mind az állattartás területén (gazdátanfolyamok, nemesített vetőmagok, akciók apaállatok, eszközváltás stb.). Ugyanakkor határfaluként közvetlenül élhették meg a Dél-Erdélyben rekedt létai, tordaszentlászlói és

fenesi magyarok gyakori átszökését. Mindenképpen érdemes lett volna a történeti aspektust is legalább olyan részletgazdagon bemutatni, mint a metodikai háttérét.

A néprajz Kalotaszegen – Kalotaszeg a néprajzban fejezetben Szabó Árpád Töhötöm Kalotaszeg mint területi egységet munkahipotézisként fogja fel. Érthető módon nem vállalkozik a rövid szakirodalmi áttekintésen túl a területiség árnyalt vizsgálatára. „Meghatározására azért volt szükség, mert ez adja azt az Erdélynél kisebb régiót, amelynek kereteibe beilleszthető a lónai közösség...”

Az ezután sorjázó alfejezetek, amelyekben Kalotaszeg gazdálkodásáról, Lóna társadalomvázlatáról és gazdaságának átfogó bemutatásáról van szó, tömören informatívak, és nagyban segítik a könyv valódi mondanivalójának, a lónai közösség és intézményei viszonyának megértését. A falu társadalmi helyzetének felvázolásában különösen jól kidolgozott a közigazgatási egység, az etnikai arányok és a vallási csoportok közötti összefüggés megvilágítása.

A könyv második felében a lónai juhtartás korrekt, pontos leírása után érkezünk a mű „velejéhez”, a faluközösség és intézményeinek elemzéséhez. A gazdatársaság, a társ üzemszerű működésének pontos megfigyelése, a segítségmunkák változatainak, a kölcsönös segítségnyújtás intézményének plasztikus leírása, a közösségen belüli jogok, kötelezettségek és funkciók szétválasztása és bemutatása a dolgozat legkimunkáltabb, legtöbb új eredményt felmutató része.

Az elemzés igyekszik rámutatni a szűkebben „gazdaságiként” felfogható jelenségekben, struktúrákban és gazdasági magatartásban megmutatkozó egyéb mögöttes tartalmakra, mint az értékorientáció, társadalmi rang és presztízis kifejezésének lehetőségei.

A juhmérés (tejmérés) háromnapos gazdasági aktusának részletgazdag fejezete az ünnepség folklór vonatkozású háttérét is felvillantja, melynek fontos elemei a termékenységvarázslás, a *henderikázás*, a rituális szokáscelekvések, a *csujogató*s, a táncmulatság stb.

A könyv felépítéséből kicsit kilóg az utolsó nyúlfarknyi fejezet, melyben két mezőesi falu juhtartását ismerhetjük meg, egy-egy oldalra tömörítve. Ha a két – meglehetősen esetlegességgel – választott példa bemutatása részletesebb, árnyaltabb lenne, akkor valószínűleg a következtetések levonása is bőségesebb tapasztalatokkal járt volna.

Az összegzést a szakirodalom, húsz darab melléklet és húsz, jó szemmel kiválasztott fotó követi. A könyvet román és angol nyelvű kivonatok zárják. Tekintve a kötet friss, társadalom-központú szemléletét, bizvást ajánlható a szakma figyelmébe. Kár, hogy csak 300 példányban jelent meg.